PLATELIŲ EŽERO PILIES SALA

Reda ŠVELNIŪTĖ, Vladas ŽULKUS

Nemaža Platelių ežero Pilies sala (A 809 P), apie 5,5 ha, Žemaitijos nacionaliniame parke buvo tyrinėta 1997 ir 2001 m. 2001 m. salos R krašte, žemiausioje salos vietoje, savotiškame pusiasalyje tarp ežero ir pelkės, aptiktos statinių liekanos. Ežero vandens erozijos paveiktuose salos krantuose šioje vietoje yra seno plytų mūro žymių. Iš to, kas buvo atidengta, galima spėti, jog šioje vietoje žema salos pakrantė buvo sutvirtinta ilgu ištisiniu mediniu pastatu – siena. Šiam statiniui buvo sukrauti akmeniniai (nesurišti skiediniu) pamatėliai. Statinys gynybinio pobūdžio. Jo datavimas po 2001 m. tyrimų liko neaiškus.

2002 m. ekspediciją organizavo KU.

Tęsiant 2001 m. tyrimus plote 2 buvo atidengtos statinio liekanos toliau Š kryptimi, paežerėje (iš viso 2002 m. plote 3 ir perkasose 4 bei 5 buvo ištirti 47 m^2). Plotas buvo salos R dalyje, nedidelėje aikštelėje (Š–P kryptimi apie 25 m pločio, V–R kryptimi – apie 50 m ilgio), kurią R riboja iki 3 m aukščio salos krantas, ŠR nužemėjantis iki vandens lygio, PV pusėje – natūralus pylimas, Š ir ŠV pusėse – tvenkinys, esantis saloje. Vieta, kur vanduo iš ežeriuko, esančio saloje, nuteka į ežerą, yra per 55 m į Š nuo ploto 5. Čia tarp vidinio ežeriuko ir ežero tėra vos 4–5 m tarpas. Toje vietoje iš kranto šlaito į ežerą nuteka šaltinis.

0,3 m gylyje ant įžeminio priemolio gulėjo akmenys, kai kurie iš jų sudarė eiles. Šios 3 akmenų juostos sudarė apie 3,7 m pločio išorėje ir apie 3–3,3 m viduje „patalpą“. Į ilgį ji buvo atkasta tik iki 2,7 m – kita dalis į R buvo suardyta didelio medžio šaknų. Sprendžiant iš akmenų eilės liekanų paežeryje, ši „patalpa“ turėjo būti 5–5,2 m ilgio. Kitos tokios „patalpos“ atidengta tik dalis – nei jos plotis, nei ilgis nebuvo nustatyti. Joje gulėjo daugiau akmenų – lyg ir koks atitvėrimas „patalpos“ viduje. Kitaip, negu 2001 m., akmeniniais pamatėliais apribotuose plotuose stulpaviečių dėmių nebuvo pastebėta.

Vienos „patalpos“ išorėje, prie jos V sienelės buvo tankiau be tvarkos sudėti akmenys. Jie gulėjo be jokios sistemos, padrikai, be to, jie akivaizdžiai mažesni nei likusioje ploto dalyje. Panašu, jog čia būta lyg ir prieangio, iš kurio buvo įeinama į atkastą „patalpą“ ir gretimą jai, atkastą 2001 m.

Per 34 m į ŠR nuo ploto 3 ŠR kampo yra lyg ir griovio, buvusio tarp ežero ir ežerėlio saloje, žymės. Dar toliau ta pačia kryptimi, apie 36 m nuo ploto 3, aukštoje ežero pakrantėje yra plytų gabalų, nedidelių akmenų. Plytų yra ir stačiame, iki 1,5 m aukščio, šlaite bei paežerėje. Manyta, jog čia galėjo būti mūrinis pastatas, todėl ant šlaito buvo kasinėta bandomojoje perkasoje 4. Perkasos dydis – 2x2,5 m. Vos 0,2–0,4 m gylyje atsidengė akmenų grindinys, lyg sienos pamatai. Šių pamatų plotis – ne mažesnis kaip 1 m, į ežero pusę atidengta 2,4 m ilgio jų dalis. Perkasos Š kampe, 0,3 m gylyje, vos 1 m ilgyje atidengta sienutė gulėjo beveik lygiagrečiai ežero krantui, statmenai rastam akmenų pamatui.

Sienutė buvo vos 40 cm pločio, išliko tik dvi plytų eilės, dėtos be pamatų, tiesiai ant įžeminio priemolio. Plytų dėjimo tvarka kol kas lieka neaiški. Plytos tarpusavyje surištos molio skiediniu.

Plytų dydžiai (cm): 27,0x12,3x6,6 R; 26,8x12,5x7,1 R, su neryškiomis išilginėmis pirštų braukomis; 26,8x13,1x6,1 R, su neryškia išilgine brauka lentute; 26,0x12,2x7,2 R, su neryškia išilgine brauka lentute.

Netenka abejoti, kad salos R krašte, žemiausioje salos vietoje, pakrantė buvo sutvirtinta ilgu ištisiniu mediniu pastatu. Sprendžiant iš to, jog rastos tik kelios stulpavietės, galima spėti statinį buvus rentinės konstrukcijos. Sienos buvo dėtos ant akmeninių, nesurištų skiediniu pamatėlių. 2002 m. fragmentiškai atkastų patalpų (R kraštas nuplautas ežero arba yra po didelių medžių šaknimis) dydžiai bemaž tokie pat, kaip ir atkastų 2001 m. – apie 5–5,2 m ilgio ir apie 3–3,3 m pločio. Kartu su 2001 m. dabar yra atidengti 5 patalpų pamatai (1–5): dvi iš jų su R galinių sienų pamatų pėdsakais. Ties patalpų 3 ir 4 sandūra išorėje, prie V sienelės buvo tankiau be tvarkos sudėti akmenys. Panašu, jog čia būta lyg ir prieangio.

Perkasoje 4 (aukštesnėje pakrantėje, į Š nuo plotų 2 ir 3) aptikti pamatai (o gal grindinys) iš akmenų, kurie gulėjo vienu sluoksniu, ir, statmenai jiems – plytinio mūro, surišto molio skiediniu, fragmentas. Didesnė šio statinio dalis yra nuplauta ežero vandens. Neabejotina, jog čia būta gynybinės paskirties mūrinio statinio, kuris, matyt, kaip ir medinis, buvęs žemiausioje vietoje, sudarė vieną gynybinį kompleksą.

Tikslesnis 2001–2002 m. Pilies saloje aptiktų apstatymo pėdsakų datavimas kol kas nėra aiškus. Radinių plote 3 nebuvo, kultūrinio sluoksnio žymių nerasta, nors gruntas buvo sijojamas, tik kai kur aptikta smulkių plytgaliukų. Plytų, rastų plote 4, formatai yra būdingi XIV–XV a.

Pilies saloje aptiktų statinių sistema ir chronologija kol kas neaiški, o ežero vanduo kasmet nuplauna vis didesnę dalį senovinių pastatų (Pilies salos pilies) liekanų.

PLATELIAI LAKE PILIES ISLAND

In 2002 KU explored the remains of building in the Plateliai lake Pilies island. The area of 47 m^2 was explored. On the bank of the lake the remains of a stone building were found. The building had separate premises. Northwards of the building there were the rows of encaustic bricks. The bricks were laid straight on the ground without any foundation. The buildings were dated to the 14th–15th centuries.